

УДК 336.76

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ КОНГЛОМЕРАТІВ НА МІЖНАРОДНОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Кремень В.М., к.е.н.*ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»,
м. Суми*

У статті проведено аналіз походження фінансових конгломератів за країнами. Автором проаналізована діяльність фінансових конгломератів як глобальних фінансових посередників. Досліджено масштаби діяльності, організаційну структуру та напрямки розвитку фінансових конгломератів.

Ключові слова: фінансовий конгломерат, міжнародний фінансовий ринок.

In the article the origin of financial conglomerates by country is analyzed. The activity of financial conglomerates as global financial intermediaries is analyzed by the author. The scale of activity, organizational structure and directions of development of financial conglomerates are investigated.

Key words: financial conglomerate, international financial market.

Актуальність проблеми. Динамічний розвиток та структурні зміни середовища фінансового ринку в останні роки відбуваються на тлі посилення фінансової інтеграції та фінансової конвергенції. Активізація процесу трансформації механізму фінансового посередництва на основі зміни структури посередників від спеціалізованих фінансових інститутів у бік інтегрованих потужних фінансових посередників призвела до активного формування фінансових і банківських груп як висококонвергентних інтегрованих фінансових посередників, серед яких вирізняються фінансові конгломерати. Фінансовий конгломерат – це велика фінансова або фінансово-промислова група, принаймні один із суб'єктів якої належить до сектору страхування і принаймні один – до банківського сектору чи сектору інвестиційних послуг, при цьому консолідована та/або сукупна діяльність суб'єктів групи, що належать до сектору страхування та консолідована та/або сукупна діяльність суб'єктів групи у банківському секторі чи секторі інвестиційних послуг є значними, зокрема, обсяги активів найменшого фінансового сектору групи має перевищувати 6 млрд. євро [2].

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Упродовж останніх років значна увага науковцями приділяється дослідженню теоретичних і практичних засад інтеграційних процесів на фінансовому ринку, конвергенції фінансових посередників і функціонування фінансових конгломератів. Чимало досліджень в зазначеній сфері останнім часом з'явилося і у вітчизняній науці. Різні аспекти цієї проблеми вивчали А.М. Єрмошенко, Ю.М. Клапківа, Л.Г. Кльоби, С.К. Реверчука, В.В. Тринчука, І.О. Школьник та інших. Здобутки російської науки в цьому напрямі висвітлені у працях Ю.Б. Власенкової, Н.П. Кузнєцової, Г.В. Чернової та інших. Серед зарубіжних вчених на особливу увагу заслуговують праці Л. Ван ден Берге, К. Вервейра, Р. Воутилайнена, Е. Кіста, Р. Левіна, Л. Лейвена, А. Моррісона, Х. Халфа, Р.Дж. Херрінга.

Незважаючи на актуалізацію проблем функціонування та розвитку фінансових конгломератів, в теорії і практиці переважає фрагментарний аналіз та не сформовано цілісне уявлення про механізм діяльності фінансових конгломератів. Недостатньо вивченими залишаються питання діяльності фінансових конгломератів як глобальних суб'єктів міжнародного фінансового ринку. З огляду на це, **метою статті** є дослідження організаційних, управлінських та фінансових засад діяльності міжнародних фінансових конгломератів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиліття діяльність фінансових конгломератів набула глобального характеру, що перетворило їх на одних з найбільш активних і потужних гравців світового фінансового ринку (табл. 1). В США функціонують такі фінансові конгломерати як "AIG", "General Motors", "Ameriprise", "Citigroup", "GE Group" і "OBH Inc.". Водночас у 2010 році фінансовими конгломератами було визнано тільки дві американські фінансові групи – "AIG" та "Citigroup". Діяльність німецьких фінансових конгломератів, як і американських, у більшості має глобальний характер. До них належать: "Allianz", "DEBEKA Group", "DZ Bank Gruppe", "Inter Group", "Karstadt QuelleFinancial Services-Gruppe", "Wustenrot und Wurttembergische Group", а в з 2008 року – і "Deutsche Bank". У той же час у 2009-2010 рр. діяльність "Karstadt QuelleFinancial Services-Gruppe" не відповідала ознакам фінансового конгломерату. З Нідерландів поряд з такими фінансовими конгломера-

тами, як “Delta Lloyd”, “Rabo Eureko”, “Robein”, “SNS-Reaal”, походить фінансова група – світовий лідер “ING”. Активно здійснюють діяльність на світовому фінансовому ринку французькі фінансові конгломерати: “ABN AMRO France”, “Banque Postale”, “Banques Populaires”, “BNP Paribas”, “Caisses d’Epargne”, “Credit Agricole”, “Credit Mutuel” і “Societe Generale”. У 2010 році зі складу фінансових конгломератів було виключено “Banques Populaires” та “Caisses d’Epargne”, у той час як фінансову групу “Groupe BPCE” було включено до складу фінансових конгломератів.

Найбільш потужними австрійськими фінансовими конгломератами є “GRAWE”, “RZB-UNIQA”, “Wustenrot”. Така австрійська фінансова група як “Erste Bank” на сьогоднішній день не є фінансовим конгломератом – вона мала його статус у 2006-2007 рр. Норвегія є країною, звідки розпочався розвиток і освоєння міжнародних фінансових ринків для таких фінансових конгломератів, як “DnB-NOR”, “Jernbane-personalets”, “Sparebank 1”, “Storebrand” і “Terra Group”. У 2010 році до цього переліку слід додати також “Gjensidige”. Значна кількість фінансових конгломератів світу походить з Великої Британії. У 2005-2006 рр. їхня кількість складала 14, у 2008-2009 рр. – 6, а зараз – тільки дві фінансові групи – “Lloyds TSB” та “Old Mutual”. Так, протягом 2008-2009 рр. до фінансових конгломератів належали “Cooperative Group”, “Julian Hodge Bank Group”, “Liverpool Victoria”, “Lloyds TSB”, “Old Mutual” і “Standart Life”. У 2005-2006 рр. у Великій Британії окрім вищезазначених діяли також фінансові конгломерати “Abbey”, “Barclays”, “HBOS”, “Hermes”, “HSBC”, “Provident Financial”, “Prudential” і “RBS”. В Італії здійснюють діяльність шість фінансових конгломератів – “Generali”, “Gruppo Azimut”, “Gruppo Carige”, “Holmo”, “Mediolanum”, “Intesa San Paolo S.p.A.”. У 2007 р. статус фінансового конгломерату також мала італійська фінансова група “Monte Paschi Siena”. У 2010 році не було визнано фінансовим конгломератом фінансову групу з Італії “Banco Desio e della Brianza”.

Бельгія є країною походження для фінансових конгломератів “Аха (Belgium)” і “INVESTAR”. Одна з найбільш потужних фінансових груп світу “Fortis” є бельгійською, хоча вона належала до фінансових конгломератів тільки у 2007 р. У Швеції зараз функціонують п’ять фінансових конгломератів: “Lansforsakringar”, “Nordea”, “Resurs”, “SEB”

і “Invik&Co AB”.

Таблиця 1. Кількість фінансових конгломератів у світі

№ з/п	Країна	Роки					
		2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	Австралія	0	0	1	1	1	0
2	Австрія	0	3	4	3	3	3
3	Болгарія	0	0	0	0	1	1
4	Бельгія	0	0	3	2	2	2
5	Велика Британія	14	14	7	6	6	2
6	Греція	0	0	0	0	1	1
7	Данія	2	2	2	2	2	2
8	Ірландія	2	2	2	2	2	2
9	Іспанія	6	6	3	3	1	1
10	Італія	7	7	9	7	6	6
11	Кіпр	1	1	0	0	0	0
12	Нідерланди	7	7	6	5	5	5
13	Німеччина	6	6	6	7	6	6
14	Норвегія	5	5	5	5	5	6
15	Португалія	0	0	3	3	3	3
16	Словенія	0	0	1	1	1	1
17	США	0	0	6	5	5	2
18	Угорщина	1	1	1	0	0	0
19	Фінляндія	1	2	1	1	1	2
20	Франція	0	8	8	8	8	7
21	Чехія	4	4	1	1	1	1
22	Швейцарія	0	0	2	2	2	2
23	Швеція	7	7	6	5	5	6
	Разом	63	75	77	69	67	61

Джерело: складено автором на основі [6]

Протягом 2005-2006 рр. статус фінансового конгломерату мали шведські фінансові групи “SalusAnsvar”, “Scandia”, а у 2005-2007 рр. – “Svenska Handelsbanken”. Слід зазначити, що “Invik&Co AB” має статус фінансового конгломерату з 2007 рр. У 2010 році до фінансових конгломератів Швеції також було віднесено “Avanza” та “Nordnet”, у той час як діяльність фінансової групи “Nordea” не була визнана відповідною ознакам фінансового конгломерату. Такі фінансові конгломерати, як “Caixa Geral de Depositos (CGD)”, “Banco Portugues de Investimento (BPI)” і “Banco Comercial Portugues (BCP)” походять із Португалії. У Швейцарії здійснюють діяльність фінансові конгломерати “Swiss Re” і “Zurich Financial Services”.

Суттєве зменшення кількості фінансових конгломератів за період 2005-2008 рр. відбулося в Іспанії – з 6 до 3. Зараз у цій країні функціонують фінансові конгломерати “Agrupacio Mutua/Bankpume”, “Caixa d’Estalvis de Sabadell” і “Caixa d’Estalvis de Terrassa”. У 2009-2010 рр. тільки діяльність фінансової групи “Agrupacio Mutua/Bankpume” була визнана відповідною особливостям функціонування фінансового конгломерату. У Фінляндії протягом 2007-2008 рр. функціонував фінансовий конгломерат

"OP-Pohjola Group". У 2006 р. у цій країні до фінансових конгломератів належала фінансова група "Sampo", яку у 2010 році разом із "OP-Pohjola Group" знову визнано фінансовим конгломератом. Протягом 2005-2008 рр. у Данії здійснювали діяльність фінансові конгломерати "Alm. Brand" і "Danske Bank", а в Ірландії – "Bank of Ireland" і "Irish Life and Permanent". З 2009 року як фінансовий конгломерат ідентифіковано грецьку фінансову групу "Aspis Group".

Не стоять осторонь процесів фінансової інтеграції та фінансової конвергенції, який проявляється у створенні фінансових конгломератів як нового виду фінансових посередників, і країни Європи – нові члени Європейського Союзу. Так, у Чехії функціонує фінансовий конгломерат "Petr Kellner (PPF)", у Словенії – "Triglav Group". Протягом 2005-2007 рр. статус фінансового конгломерату мала угорська фінансова група "OTP". З 2009 року до фінансових конгломератів було відноситься і болгарська фінансова група "EVROHOLD". Кіпрська фінансова група "Universal Life Group" належала до фінансових конгломератів у 2005-2006 рр.

У 2007-2008 рр. в Австралії як фінансовий конгломерат функціонувала "National Australia Group" [6].

Аналіз розподілу країн за кількістю міжнародних фінансових конгломератів засвідчив, що найчастіше з однієї країни походять 1-3 фінансових конгломерати: таких країн у 2007 р. було 12, в 2008 р. – 13, у 2009 – 15, а у 2010 – 16.

Основні показники функціонування фінансових конгломератів як глобальних корпорацій наведено у табл. 2. Найменша кількість країн функціонування серед досліджуваних фінансових конгломератів характерна для "Danske Bank Group", тобто 9 країн, у той час як критерієм для віднесення компанії до транснаціональної корпорації є 2-6 країн. Такі фінансові конгломерати, як "Citigroup", "AXA" і "AIG" здійснюють діяльність у 100 і більше країнах. Середня кількість країн, в яких функціонують досліджувані фінансові конгломерати, складає 53 країни. Слід зазначити, що незалежно від кількості країн, де створено представництва і дочірні компанії фінансових конгломератів, більшість з них формують глобальну мережу. Такі фінансові конгломерати як "BNP Paribas", "Deutsche Bank" і "Allianz" представлені у понад 70 країнах, а діяльність фінансових конгломератів "AXA" і "Generali" охоплює приблизно 30-40 країн. Водночас усі вищезгадані фінансові конгломерати мають мережу,

яка охоплює усі частини світу – Європу, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Північну і Південну Америки, Австралію і Океанію.

Про великий розмір фінансових конгломератів свідчать такі показники: вартість активів для аналізованих фінансових конгломератів коливається від 27 до 300 млрд. дол. Частка закордонних операцій у діяльності фінансових конгломератів є значною і перевищує 25%, що зумовлено широкою географією діяльності фінансових посередників. Так, фінансовий конгломерат “Credit Agricole” є транснаціональним, що підтверджують обсяги міжнародної діяльності: за межами Франції ця фінансова група отримує 44% доходів [4].

Фінансові конгломерати сформували світову мережу своїх представництв, що свідчить як про великий розмір їх як компаній, так і про наявність у них інтернаціональної виробничої структури. Такі фінансові конгломерати, як “Citigroup”, “Credit Agricole”, “Lloyds TSB Group”, мають більше 10 тис. представництв по всьому світу, а “Groupe Caisse d’Epargne”, “Intesa Sanpaolo S.P.A.” – у межах 6-9 тис. Фінансові конгломерати “Deutsche Bank”, “National Australia Bank”, “DZ Bank”, “Nordea Bank” і “Danske Bank Group” мають 1-2 тис. відділень. Формування мережі закордонних представництв фінансових конгломератів відбувається на основі механізму холдингових компаній, що означає наявність в структурі цих фінансових посередників головної і декількох посередницьких холдингових компаній.

Характерною ознакою сучасної організаційної структури фінансових конгломератів є одночасне поєднання в межах одного такого фінансового посередника банківських і фінансових холдингових компаній. Інтернаціоналізація організаційної структури і внутрішнього поділу праці у фінансових конгломератах забезпечується тим, що в їхньому складі є головні функціональні посередники, кожен з яких функціонує глобально.

Склад персоналу фінансових конгломератів, у тому числі топ-менеджерів, є багатонаціональним. При відкритті представництв і відділень у різних країнах конгломерати надають значну кількість робочих місць місцевому населенню. Наприклад, 53% персоналу “Credit Agricole” формується з працівників іноземних представництв [4]. У “BNP Paribas” працюють 171200 працівників, причому в Європі – 131000, у Північній Америці і Азії – 15000 і 10000 осіб, відповідно. Серед країн ЄС найбільший штат компанії – 64000 осіб – сформовано у Франції як у країні її походження [3].

Таблиця 2. Засадна характеристика фінансових конгломератів світу в глобальних фінансових корпораціях у 2010 р.

№ з/п	Фінансовий конгломерат	Країна походження	Рік виникнення	Кількість клієнтів, млн.	Місце у рейтингу Global 500*			Мережа в світі		
					2010 р.	2011 р.	2011 р.	Кількість країн	Кількість відділень	Кількість працівників
1	ING	Нідерланди	1845/1991	60	7	17	50	н/д	120282	
2	AXA	Франція	1985	67	15	14	90	н/д	174935	
3	Citigroup	США	1812/1998	200	17	39	107	12000	347000	
4	BNP Paribas	Франція	1815	15	21	26	85	н/д	171200	
5	Allianz	Німеччина	1890	40	22	27	77	700	182171	
6	Credit Agricole	Франція	н/д	44	23	43	70	11000	163126	
7	Deutsche Bank	Німеччина	1870	15	26	146	75	1949	78291	
8	Generali	Італія	1831	47	34	33	40	н/д	67000	
9	American International Group	США	1919	74	35	44	130	н/д	116000	
10	Societe Generale	Франція	1864/1954	27	43	—	82	н/д	134738	
11	Lloyds Banking Group	Велика Британія	50-і рр. XX ст.	н/д	111	59	н/д	13000	58078	
12	Groupe Caisse d'Epargne	Франція	1818/1966	н/д	124	—	68	6920	51245	
13	Intesa Sanpaolo S.P.A.	Італія	1931/2007	19,8	144	191	34	8476	98112	
14	Rabobank	Нідерланди	1898/1996	9	147	—	28	349	54737	
15	Swiss Re	Швейцарія	1863	н/д	209	332	30	70	10891	
16	National Australia Bank	Австралія	1858	8	211	266	10	1160	38822	
17	Mutual	Велика Британія	1845	10	225	246	40	н/д	47000	
18	DZ Bank	Німеччина	2001	30	229	278	15	1290	22465	
19	Danske Bank Group	Данія	1871/2001	5	238	454	9	900	23632	
20	Nordea Bank	Швеція	1820/2001	10	354	—	18	1400	31721	
21	Standard Chartered Group	Велика Британія	1825	7	419	456	50	н/д	9998	

*Рейтинг найбільших компаній світу "Global 500", що оприлюднюється у поточному році, складається на основі даних фінансової

звітності за попередній рік

Джерело: складено автором на основі [5] і офіційних сайтів компаній

Інтернаціоналізація діяльності фінансових конгломератів полягає у впровадженні єдиних стандартів обслуговування. Фінансові посередники-учасники фінансових конгломератів намагаються в різних країнах надавати максимально широкий спектр фінансових послуг. Так, вітчизняний банк “Укрсиббанк” після його придбання фінансовим конгломератом “BNP Paribas” запровадив послугу “private banking”. Ця послуга є традиційною для банківських установ західноєвропейських країн і являє собою індивідуальне банківське обслуговування.

Менеджмент фінансових конгломератів зазвичай прагне забезпечити присутність усіх функціональних підрозділів конгломерату у кожній країні його розташування. Окрім того, як свідчить світова практика, фінансові конгломерати є активними посередниками на всіх сегментах фінансового ринку, їхня діяльність охоплює банківську справу, страхування, операції з цінними паперами і управління активами.

Глобальний характер функціонування вимагає наявності єдиної глобальної стратегії, що зумовлює особливості управління фінансовими конгломератами. Так, до фінансової кризи менеджментом “ING Group” було визначено шість бізнес-ліній діяльності, які характеризуються різним рівнем розвитку і значенням у діяльності фінансової групи: “Insurance Europe”, “Insurance Americas”, “Insurance Asia/Pacific”, “Wholesale Banking”, “Retail Banking” та “ING Direct”. У січні 2010 року відбулася зміна структури бізнесу “ING Group”: зараз у фінансовій групі виділяють дві лінії – “Banking”, яка в свою чергу, поділяється на “Retail Banking” та “Commercial Banking”, та “Insurance”, яка структурується за регіонами, зокрема, Бенілюкс, Центральна та інша Європа, США, Латинська Америка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, та включає “ING Investment Management”.

Глобальний характер діяльності фінансових конгломератів підтверджується тим, що їхні цінні папери торгуються на фондових біржах, які є світовими фінансовими центрами. Так, акції фінансового конгломерату “Nordea” включені до лістингу Стокгольмської, Хельсінкської і Копенгагенської фондових бірж. Корпоративні цінні папери “ING” включені до лістингу на семи біржах, які є світовими фінансовими центрами, зокрема, акції – на Амстердамській, Брюссельській, Франкфуртській, Нью-Йоркській і Паризькій фондових біржах. Депозитарні розписки і

опціони фінансової групи “ING” включені до лістингу на Амстердамській фондовій біржі. Опціони компанії також котируються на Чиказькій біржі опціонів і ф’ючерсів. Великий перелік бірж, де пройшли лістинг цінні папери, є характерним і для “Old Mutual” – це Лондонська, Йоганнесбургська, Малавійська фондові біржі, а також Намібійська фондова біржа у м. Віндхук і фондова біржа у Зімбабве. Прості акції фінансового конгломерату “AIG” включені до лістингу Нью-Йоркської, Ірландської і Токійської фондових бірж.

На організаційну структуру бізнесів “Citigroup” суттєво вплинула фінансова криза: так, до неї “Citigroup” включала “Citibank”, “CitiFinancial”, “CitiMortgage”, “CitiInsurance”, “Citi Alternative Investments”, “Citi Cards”, “Citi Private Bank”, “Citi Institutional Clients Group”, “Citi Investment Research” та “Citi Microfinance”. Концепція виходу “Citigroup” з фінансової кризи передбачала, що ця фінансова група може продати третину своїх активів, які оцінювалися в 2 трлн. дол. США [129]. Окрім того, відбулася реструктуризація фінансового конгломерату “Citigroup”: його було поділено на “Citicorp” – міжнародний універсальний банк, який сконцентрував свою діяльність у напрямках роздрібного банківського бізнесу та обслуговування інституціональних клієнтів, а також “Citi Holdings”, який об’єднає в собі такі напрями фінансового бізнесу як брокерські послуги; управління активами; споживче кредитування в США, а також пул спеціальних активів, в який увійшли збиткові активи, стосовно яких існують угоди з урядом США. Очікувалося, що при цьому відбудеться відмова “Citigroup” від конвергентної моделі організації бізнесу. Водночас, цього не сталося і “Citigroup” залишається фінансовим конгломератом.

На сьогоднішній день фінансові конгломерати є потужними суб’єктами світової економіки: серед 500 компаній, що входять до рейтингу “Global 500” [5], понад 20 – фінансові конгломерати. 3-поміж цих фінансових конгломератів 2/3 є банківськими установами, а 1/3 – належать до страхових компаній. Серед страхових компаній-фінансових конгломератів переважають компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя і здоров’я [5].

Висновки. Підводячи підсумок проведеного дослідження, можна зробити такі висновки:

1. На сьогоднішній день у понад 20 країнах світу зареєстровано близько 65 фінансових груп, які є фінансовими конгломератами.

2. Аналіз діяльності найпотужніших фінансових конгломератів з погляду на кількість країн функціонування, розміри компанії, масштаби діяльності, обсяги закордонної діяльності, організаційну структуру, глобальність стратегії діяльності та приналежність до найбільших компаній світу засвічив глобальний характер їхньої діяльності на міжнародному фінансовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кремень В. М. Особливості використання концепції “bancassurance” у діяльності фінансових конгломератів [Текст] / В. М. Кремень // Економічний простір: збірник наукових праць. № 20/1. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 99-107.
2. Школьник І. О. Критерії ідентифікації фінансового конгломерату: вітчизняний та європейський підходи [Текст] / І. Школьник, О. Козьменко, В. Кремень // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 6. – С.32- 36.
3. Banque BNP Paribas / La banque d'un monde qui change : [Матеріали офіційного сайту] [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://www.bnpparibas.com>. – 01.01.2009. – Назва з екрану.
4. Finance et Actionnaires /Home - Credit-Agricole : [Матеріали офіційного сайту] [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://www.credit-agricole.com/Finance-et-Actionnaires>. – 01.09.2011. – Назва з екрану.
5. Global 500 : Annual ranking of world's largest companies from Fortune Magazine [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2011/>. – 01.09.2011. – Назва з екрану.
6. Identification of financial conglomerates [Electronic resource]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/financial-conglomerates/supervision_en.htm#identification. – 01.11.2011. – Назва з екрану.